

Erken Modern Osmanlı Savunma Düzeni ve Kaleler: Finansman, Personel, Mimari

Göksel Baş, Okan Büyüktapu, Turgay Koçak, Özgür Kolçak

Erken Modern Osmanlı Savunma Düzeni ve Kaleler isimli panel, çeşitli veçhelerle birbirine bağlı dört bildiriden oluşmaktadır. Bu bildirilerden ilkinde Göksel Baş, Macaristan'daki Osmanlı serhaddinin kurumsal yapısına eğilerek Osmanlı bürokrasisinin 15. yüzyılın ikinci yarısında Rumeli'de işlerlik kazanmış bir askeri idare sistemine sahip olduğunu göstermektedir. Baş'ın ampirik bulguları 15. yüzyılın ikinci yarısında hayat bulmuş idari ve mali pratiklerin 16. yüzyılın ortasında halen büyük ölçüde geçerli olduğu yönündedir. Macaristan'da Osmanlı Serhaddinin Kurulması ve Kurumsal Devamlılık (1521-1547) başlığını taşıyan bildiri önerisi, bu haliyle, Osmanlı askeri tecrübesinin müdafaa organizasyonu bakımından kurumsal süreklilik içerdiğini savunmakta, Rumeli iltizam gelirlerinin batı sınırındaki Osmanlı kale garnizonlarının maddi ihtiyaçlarının karşılanmasında oynadığı uzun vadeli rolü tarihsel kanıtlar eşliğinde gözler önüne sermektedir.

Okan Büyüktapu, Batı Slavonya hududundaki Zaçasna sancağında 16. yüzyıl ortasında kurulan Osmanlı kaleler ağını ele alan çalışmasında Göksel Baş'ın bulgularıyla uyumlu bir bakış açısına sahiptir. Büyüktapu'nun bildiri önerisi, ilk bildiride takdim edilen genel ve kapsayıcı çerçevenin verili bir zaman (16. yüzyıl ortası-17. yüzyıl), verili bir mekan (Zaçasna sancağı), somut tarihsel örnekler (12 kale, 1200-1600 nefer) ve belirli yaklaşım noktaları (finansman, işe, askeri yapı) açılarından sınanmasına olanak tanımaktadır. Büyüktapu'nun önerdiği bildirinin muhtevasını oluştururken başvurduğu ana kaynak serileri, genel hatlarıyla panelin tümüne kıvamını veren klasik dönem Osmanlı arşiv defter ve belgeleriyle örtüştüğü gibi Baş'ın yukarıda anılan bildirisinin kaynaklarıyla büyük ölçüde koşutluk sergilemektedir.

Turgay Koçak'ın bildirisi kaleler ağı ve kale garnizonlarına dair tartışmayı genişleterek savunma yapılarının finansmanında süreklilik vurgusuna karşın 16. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Osmanlı kale neferleri arasında bir değişimin izini sürmesiyle panele yeni bir soluk katmayı vaat etmektedir. Koçak'ın iddiasına göre, 1578'te başlayan şark seferleri 1600'lerin başında Avusturya'yla yürütülen mücadelelerin bittiği vakte kadar Osmanlı ordu yapısı üzerinde esaslı bir dönüşüm baskısı yaratmıştı. Bu baskı neticesinde geleneksel olarak silah bakım, onarım ve imalatından sorumlu cebeci bölükleri sefer zamanlarında hizmetlerine başvuru tüfekçi piyadelere dönüştüler. Cebecilerin dönüşümü sefer orduları için olduğu kadar kale neferlerinin kompozisyonu için de önemliydi. Kalelerde istihdam edilen cebeci neferleri de aynı dönüşümden nasiplerini almışlardı. Uzun Savaşlar Döneminde Osmanlı Kalelerinde Cebeciler, kale garnizonlarındaki belirli bir teknik sınıfın askeri açıdan yaşadığı değişimi gözler önüne sermenin yanı sıra kale neferleri ve sefer ordularını bir araya getiriyor.

Özgür Kolçak'a ait Osmanlı Mali Bürokrasisi Gözünden 15-16. Yüzyıllarda Osmanlı Kale Mimarisi tartışmayı başka bir konuya getirirken panelin bütününe ortaklaştıran kaynak serilerinden ayrılmıyor. Burada bir kez daha Osmanlı bürokrasisinin elinden çıkma belge ve defter serileri ampirik çalışmanın odağına yerleştiriliyor. 15-16. yüzyıllara ait harcama ve muhasebe defterleri, bu kez garnizonların beslenmesi için ihtiyaç duyulan finansmanın miktar

ve özelliklerini değil, bizatihi garnizon erlerine yuva olan kalelerin mimari özelliklerini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılıyor. Bu sayede klasik dönem Osmanlı masraf defterlerinin birçok veçheden ele alınabileceğini, bu defterlerde saklı mali rakam ve bilgilerin Osmanlı müdafaa ağının birçok bilinmezini aydınlatmada ortak bir kaynak serisi olarak değerlendirilebileceği görünüyor.